

“เมืองเชียงคาน” ภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนไป กับการสร้างความหมายให้กับพื้นที่เมือง

“Chiangkhan City” The Changing of Landscape and the Way of Constructing Meaning of the City

วรินารฐ พิทักษ์วงศ์วาน* | WARINART PITUKWONGWAN

ABSTRACT

This article presented the change of Chiangkhan’s landscape according to the land used in the area between Chai-Khong Rd. and Sri-Chiangkhan Rd. in the time period from the commercial age in the Mekong river (before Lao PDR transformed the state to communist country in 1975) up to 2018 (a context of tourist city after 2009) and the way of constructing meaning through the landscape. Finally, the study focused on the outcome of the way of meaning construction through the landscape when it acted as if it was an agency by using the concept of Signs. Based on this procedure the landscape will be considered as a “Signified” and can revert to a “Signifier” for giving a meaning or directing to people or things, whom or which were related. It was shown that the process enabled a specific

* อาจารย์ประจำแผนกวิชาไทยศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

E-mail : p.warinart@gmail.com

context of Chiangkhan city by revealing the connections between people and the landscape. In addition, it can expose the pattern of relationships among the stakeholders such as villagers, government agencies, entrepreneurs, companies etc., whomever had played the roles throughout the history of Chiangkhan's development.

Keywords: Chiangkhan Landscape, Tourism area, The way of constructing meaning and Landscape as an agency

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอเกี่ยวกับ ภูมิทัศน์ของเมืองเชียงคานที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลาในพื้นที่ระหว่างถนนชายโขงและถนนศรีเชียงคาน ตั้งแต่ในช่วงที่แม่น้ำโขงยังคงความสำคัญในฐานะเส้นทางการค้าก่อนที่จะเกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในลาว เมื่อปี 2518 จนถึงปี 2560 (ในบริบทการเป็นเมืองท่องเที่ยวตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา) การสร้างความหมายให้กับพื้นที่ซึ่งเป็นผลสำคัญที่ทำให้พื้นที่สามารถสร้างภาพลักษณ์ให้กับผู้ที่เข้าไปมีความสัมพันธ์อยู่ในแต่ละบริบท ซึ่งความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ของเมืองที่เกิดขึ้นตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การสร้างความหมายที่ทำให้พื้นที่อยู่ในฐานะของตัวถูกหมาย และการที่พื้นที่กลับสู่การเป็นตัวหมาย โดยอยู่ในฐานะของผู้กระทำการนั้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ และระหว่างผู้คนกับพื้นที่ได้ ทั้งยังทำให้เห็นถึงบริบทเฉพาะของเมืองในแต่ละช่วงเวลาด้วย เนื้อหาที่นำเสนอในบทความนี้ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ของเมืองเชียงคานที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินบริเวณซอย 0 - ซอย 21 (ถนนชายโขงฝั่งล่าง) การสร้างความหมายให้กับพื้นที่โดยผู้คนกลุ่มต่าง ๆ และผลที่เกิดขึ้นจากการที่พื้นที่อยู่ในฐานะของผู้กระทำการ ที่มีบทบาทในการสร้างภาพลักษณ์ ไปจนถึงการสร้างระเบียบแบบแผนให้กับผู้คนที่เข้าไปมีความสัมพันธ์ โดย

ประยุกต์ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาสัญลักษณ์เพื่อชี้ให้เห็นถึงกระบวนการ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ย่านการท่องเที่ยวของเมืองเชียงคาน

คำสำคัญ: ภูมิทัศน์เมืองเชียงคาน พื้นที่ย่านการท่องเที่ยว การสร้างความหมาย และพื้นที่ในฐานะผู้กระทำการ

บทนำ

บทความชิ้นนี้เกิดขึ้นจากความสนใจของผู้เขียนที่เกิดจากการลงพื้นที่ทำวิทยานิพนธ์ ตั้งแต่ในช่วงปี 2555 - 2557 และหลังจากนั้นมีโอกาสกลับไปในพื้นที่ภาคสนามที่เคยทำงานอยู่เสมอ ๆ ทำให้เกิดความสนใจในประเด็นที่นอกเหนือไปจากเรื่องภูมิทัศน์วัฒนธรรมของเมืองที่อยู่ในวิทยานิพนธ์ ในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนจึงให้ความสนใจกับการสร้างความหมายให้กับพื้นที่ และการที่พื้นที่อยู่ในฐานะที่สามารถสร้างความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ ผ่านการใช้ข้อมูลเรื่องเล่าและประสบการณ์ในพื้นที่ตลอดช่วงที่ทำวิทยานิพนธ์ และในช่วงหลังจากนั้น โดยประยุกต์ใช้การศึกษาเกี่ยวกับสัญลักษณ์ (sign) ผู้เขียนมองว่าเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงบริบทของเมืองในแต่ละช่วงเวลาได้ ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีปัญหาจากการเป็นเมืองท่องเที่ยวของเมืองเชียงคานได้ถูกซ่อนทับและทำให้กลายเป็นเนื้อเดียว ในลักษณะเช่นเดียวกับเมืองท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ถูกหน่วยงานรัฐทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่น ผู้คนจากภายนอกรวมทั้งกลุ่มคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียบางกลุ่มมองว่าเมืองกำลังถูกทำลายความงดงามทั้งในแง่ของสภาพทางกายภาพของพื้นที่และวิถีชีวิตผู้คน ซึ่งหากพิจารณาจากแง่มุมในข้างต้นนั้นเท่ากับว่า เรากำลังมองเมืองเชียงคานอยู่ในฐานะของตัวถูกหมาย (signified) ในแง่ก็คือผู้ถูกกระทำ และเป็นการสร้างความหมายจากสิ่งที่มองเห็นเพียงผิวเผินเท่านั้น การพิจารณาในฐานะที่เป็นผู้ถูกกระทำ และเข้าข่ายในลักษณะของการเหมารวมนี้ก็ทำให้เราเข้าไม่ถึงบริบทเฉพาะของเมือง และไม่สามารถสะท้อนปัญหาของเมืองอย่างลึกซึ้งได้ แต่เมื่อลองพิจารณาในมุมที่พื้นที่กลายเป็นสัญลักษณ์ (sign) และกลับมาอยู่ในฐานะที่เป็นตัวหมาย (signifier) อีกครั้ง

ในแง่หนึ่งคือผู้กระทำ ที่ผ่านการสร้างความหมายโดยผู้คนแต่ละกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่เหล่านั้นตั้งแต่ห้วงเวลาในอดีต จนราวกับว่าพื้นที่เหล่านี้สามารถสร้างภาพลักษณ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งให้แก่ผู้อยู่ ผู้ใช้ หรือผู้ครอบครอง ก็ทำให้เห็นว่า สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เมืองเชียงคานเผชิญอยู่ในบริบทร่วมสมัยนั้น โดยเฉพาะในเรื่องของปัญหาที่เกิดขึ้นกับการบังคับใช้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในพื้นที่บริเวณซอย 0 - ซอย 21 ถนนชายโขงฝั่งล่าง เป็นผลมาจากการกระบวนการที่วุ่น

เมืองเชียงคานกับภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนไป

ทำเลที่ตั้งของเมืองเชียงคานก่อนที่จะย้ายศูนย์กลางเมืองมาอยู่บริเวณที่ตั้งของอำเภอเชียงคานในปัจจุบัน ในอดีตเมืองเชียงคานเป็นเมืองที่มีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งสองฝั่งของแม่น้ำโขง เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง โดยมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เมืองสาคู แขวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว (พื้นที่ฝั่งตรงข้ามของเมืองเชียงคานในปัจจุบัน) เชื่อกันว่าผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองเชียงคานเป็นกลุ่มคนที่สืบเชื้อสายมาจากลาวพวนเมืองหลวงพระบาง (ณัฐพล ตันมิ่ง, 2551) ในอดีตนั้นเมืองเชียงคานเป็นเมืองที่มีบทบาทเป็นจุดพักและกระจายสินค้า เนื่องจากสภาพเส้นทางน้ำที่เต็มไปด้วยเกาะแก่งทำให้ในการเดินทางขนส่งสินค้าระหว่างเมืองเมืองหลวงพระบาง เมืองเวียงจันทน์ และเมืองอื่น ๆ ที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงในเขตประเทศไทยทำให้การเดินทางเป็นไปอย่างยากลำบาก และต้องใช้เวลาานาน ดังกล่าวนี้เป็นผลทำให้พื้นที่ติดริมแม่น้ำโขงบริเวณถนนชายโขง (ฝั่งล่าง) ระหว่างซอย 9 จนถึงซอย 21 เป็นพื้นที่ย่านการค้าที่สำคัญของเมือง แต่จะมีความหนาแน่นอยู่ตั้งแต่ซอย 9 ทั้งซอย (ถนนชายโขงฝั่งล่าง) และเลียบบถนนชายโขงไปจนถึงซอย 13 (ถนนชายโขงฝั่งล่าง) โดยพื้นที่บริเวณปากซอย 10 เป็นที่ตั้งของท่าเรือใหญ่ และเป็นที่ตั้งของตลาดขนาดเล็กซึ่งเป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้า และจุดพักแรมของเรือส่งสินค้า

กิจกรรมทางการค้าที่เกิดขึ้นในเมืองเชียงคานได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดผู้คนจากต่างที่ต่างถิ่นให้เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ซึ่งมีทั้งคนจีน และคนญวนเข้ามาอาศัยอยู่

ปะปนกับคนลาวกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองเชียงคานในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ โดยคนจีนมีจำนวนมากกว่าคนญวน คนทั้งสองกลุ่มได้อพยพเข้ามาในเมืองเชียงคานหลายระลอกด้วยกัน มีทั้งที่ใช้เส้นทางบก และทางแม่น้ำโขง ในช่วงสงครามอินโดจีนเป็นช่วงเวลาที่มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงคานเป็นจำนวนมาก (ข้อมูลสัมภาษณ์นายสุบรรณ สุวรรณสิงห์ ปี 2556 อ่างโน วรรณรัฐ พิทักษ์วงศ์วาน, 2557) ส่วนใหญ่ชาวจีนและชาวญวนได้เข้ามาประกอบกิจการการค้า ส่วนกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเมืองเชียงคานเดิมจะประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศลาว ในช่วงปี 2518 ทำให้เมืองชายแดนของประเทศไทยที่มีอาณาเขตติดกับประเทศลาวเป็นพื้นที่ที่รัฐไทยมีความกังวล จึงมีนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐบาลไทยได้เข้ามาในพื้นที่ตลอดระยะเวลาดังกล่าว ต่อมาราวปี 2520 ได้มีการปรับปรุงถนนสายเชียงคาน-เมืองเลย (ทางหลวงหมายเลข 201) และสร้างเส้นทางคมนาคมเพิ่มโดยสร้างถนนเลียบบแม่น้ำโขงที่เชื่อมจากถนนศรีเชียงคานไปยังจังหวัดหนองคาย (ทางหลวงหมายเลข 211) ทำให้การคมนาคมทางบกจากเชียงคานไปยังพื้นที่อื่น ๆ มีความสะดวกมากขึ้น ประกอบกับสถานการณ์ความตึงเครียดที่เกิดขึ้นจากการยิงตอบโต้กันระหว่างฝั่งไทยกับฝั่งลาว ทำให้การดำเนินกิจกรรมในการใช้ที่ดินในการเป็นพื้นที่พักอาศัย และประกอบกิจการการค้าต้องเป็นไปด้วยความระมัดระวัง กลุ่มพ่อค้าโดยเฉพาะคนจีนได้ย้ายสถานประกอบการของตนเองไปยังถนนศรีเชียงคานซึ่งอยู่ถัดจากถนนชายโขงไปทางทิศใต้ ซึ่งนอกจากเหตุผลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในลาวแล้ว การปล่อยทิ้งร้างบ้านเรือนบริเวณถนนชายโขงยังมีสาเหตุสำคัญมาจากผลกระทบที่เกิดจากแม่น้ำโขงเซาะตลิ่งอีกด้วย

การตั้งศูนย์ผู้อพยพบ้านวินัยที่อำเภอปากชม ยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการที่ทำให้พื้นที่ศูนย์กลางการค้าแห่งใหม่ของเมืองขยายออกไปจากพื้นที่ศูนย์กลางการค้าเดิมไม่มากนัก เนื่องจากการเป็นแหล่งซื้อขายสินค้าที่อยู่ไม่ไกลจากศูนย์อพยพ เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนขยายตัวไปทางทิศใต้ คือ พื้นที่บริเวณถนนศรีเชียงคาน ทั้งยังมีการขยายตัวไปยังพื้นที่บริเวณถนนสายเชียงคาน - เมืองเลย การขยายตัวของเมืองดังกล่าว

ทำให้ตลาดสดเทศบาลตำบลเชียงคาน ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างซอย 8 และซอย 9 ถนนศรีเชียงคานฝั่งบน ที่กอนหน้านั้นเป็นเพียงตลาดขนาดเล็ก ได้มีความคึกคักมากขึ้น นอกจากนี้แล้วการเปิดค้ายอพยพที่อำเภอปากชม ยังทำให้มีกลุ่มชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวและพักอาศัยในเมืองเชียงคาน กล่าวได้ว่าในระยะแรกพื้นที่บริเวณถนนชายโขงเป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติที่เข้ามาทำงานในศูนย์อพยพบ้านวินัย จนต่อมามีการขยายตัวไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติกลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะกลุ่มที่เข้ามาท่องเที่ยวแบบผจญภัย กลุ่มนักท่องเที่ยวได้ใช้พื้นที่บริเวณถนนชายโขงเป็นสถานที่พัก ในปี 2529 เชียงคานกลายเป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างชาติในฐานะของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริเวณแก่งคุดคู้ (สุวรรณีย์ ศรีปฐมะ, 2551 : 18) จนในช่วงตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2537 ได้มีกลุ่มผู้ประกอบการเกสเฮ้าส์ที่มาจากภายนอกเริ่มเข้ามาดำเนินกิจการ ทั้งนี้สอดคล้องกับการเข้ามาของกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติในขณะนั้น ต่อมาในช่วงที่กระแสการท่องเที่ยวเริ่มเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ความต้องการที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึกเริ่มเกิดขึ้น คนหลายกลุ่มเริ่มเข้ามาดำเนินธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในเมืองเชียงคาน ซึ่งมีทั้งคนเชียงคานเองที่ออกไปทำงานแล้วกลับมาทำธุรกิจที่บ้าน ขณะเดียวกันก็มีกลุ่มคนจากภายนอกที่ให้ความสนใจกับเมืองเชียงคานแห่งนี้เข้ามาอีกด้วย เมื่อเริ่มมีกิจกรรมการท่องเที่ยวคนในเชียงคานบางส่วนก็ขายที่ดินย้ายออกไปอยู่ข้างนอก เมืองเชียงคานจึงมีผู้คนหมุนเวียนกันเข้ามาอยู่ตลอดเวลา

หลังจากที่มีการจัดงานครบรอบ 100 ปี เมืองเชียงคานขึ้น เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เชียงคานกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักมาจนถึงทุกวันนี้ ถนนชายโขงที่เคยเงียบเหงาไป ก็ได้กลับมาคึกคักอีกครั้ง กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นผลทำให้พื้นที่ของเมืองเชียงคาน ตั้งแต่ซอย 5 - ซอย 21 และที่หนาแน่นมากคือ ในช่วงซอย 9 ถึง ซอย 21 กลายเป็นพื้นที่ที่ถูกใช้เพื่อการให้บริการด้านการท่องเที่ยว บ้านไม้เก่าถูกปรับไปเป็นสถานประกอบการ และอาคารบางหลังก็ถูกรื้อลงเพื่อสร้างใหม่ด้วย กิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้ที่ดินในเมืองเชียงคานมีราคาสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเขต

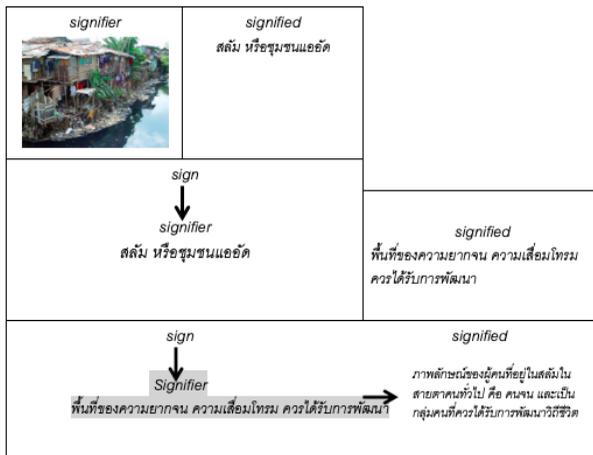
เทศบาลบริเวณถนนชายโขง ตั้งแต่ซอย 0 – 21¹ ในทางกลับกัน ในอดีตที่ที่ดินริมแม่น้ำโขงที่เคยมีราคาถูกเมื่อเปรียบเทียบกับที่ดินในย่านถนนศรีเชียงคาน เนื่องจากปัญหาน้ำเซาะตลิ่งที่เกริ่นมาแล้วในช่วงต้น พื้นที่ริมแม่น้ำโขงบริเวณถนนชายโขงกลับมามีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เป็นปัจจัยสำคัญที่มาจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นผลทำให้พื้นที่บริเวณนี้มีความเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพมากกว่าบริเวณอื่น โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณถนนชายโขงตั้งแต่ซอย 5 ไปจนถึงซอย 21 จากการที่ผู้เขียนได้ลงพื้นที่ทำวิทยานิพนธ์ และได้มีโอกาสกลับไปเยี่ยม พุดคุยกับชาวบ้าน และกลุ่มผู้ประกอบการซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เคยให้ข้อมูลกับผู้เขียน และติดตามความเคลื่อนไหวของเมืองผ่านช่องทางต่าง ๆ อยู่อย่างต่อเนื่อง ทำให้เห็นว่าหลังจากช่วงปี 2557 เป็นต้นมานั้น การเปลี่ยนแปลงของสภาพทางกายภาพของเมืองเชียงคานนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกลุ่มผู้ประกอบการมักจะพุดคุยกันอยู่เสมอว่า “เชียงคาน แปป ๆ ก็เปลี่ยนแล้ว” ซึ่งเป็นผลทำให้การขยายตัวของธุรกิจที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ไปจนถึงการเปลี่ยนมือของผู้ที่เข้ามาประกอบธุรกิจ และมักจะได้ยินคำกล่าวที่ว่า ทุกวันนี้เมืองเชียงคานก็ไม่แตกต่างไปจากเมืองท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีสินค้าและบริการต่าง ๆ ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันไว้ให้บริการนักท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน แต่ก็เชื่อว่าเมืองเชียงคานจะไม่มีบริบทเฉพาะของตนเองอยู่เลย

เชียงคานกับการสร้างความหมายและการเป็นพื้นที่ในฐานะผู้กระทำการ

ในแวดวงด้านภูมิศาสตร์ได้เริ่มนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับสัญวิทยา (semiology) เข้ามาประยุกต์ใช้ในการศึกษาพื้นที่ตั้งแต่ในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1980 เป็นกลุ่มของนักภูมิศาสตร์วัฒนธรรม ที่ให้ความสนใจภูมิทัศน์ (landscape) ในฐานะที่ไม่เพียงวัตถุหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเท่านั้น ยังสร้างกฎเกณฑ์บางอย่างของสังคมได้ด้วยเช่นเดียวกัน สัญวิทยายังเป็นเครื่องมือหนึ่งช่วยสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของพื้นที่ด้วย

¹ นายกมล คงปิ่น อดีตนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลเชียงคาน กล่าวในการเสวนาคาหมารัฐ สุขุมชน เรื่อง เสียง ภาษา การท่องเที่ยว ผู้คน และเชียงคานในภาวะการเปลี่ยนแปลงวันเสาร์ที่ 8 กุมภาพันธ์ 2557 ณ ลานวัฒนธรรม (หน้าวัดท่าคก) อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

(Boogaart, Thomas A., 2001 : 38) หากกล่าวถึงการศึกษาเกี่ยวกับสัญวิทยา นั้นเป็นการมองในกรอบคิดที่พัฒนามาจากการศึกษาสัญวิทยา (sign) ที่พัฒนาขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 Ferdinand de Saussure มองว่าสัญวิทยาเป็นการสร้างรูปแบบในเชิงกายภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เสียง การทักทาย ตัวอักษร ฯลฯ เหล่านี้ในความหมายของ Saussure คือ ตัวหมาย (signifier) และมีตัวถูกหมาย (signified) ทั้งสองส่วนนี้มีความสัมพันธ์กัน และเป็นไปตามความมุ่งหมายของมนุษย์ และ หรือสังคม (Sebeok, Thomas A., 2001 second edition : 5-6) ต่อมา Roland Bathes ก็ได้นำเอาพื้นฐานจากแนวความคิดของ Saussure มาใช้ในการมองปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีแฝงความหมายเอาไว้ ที่เรียกว่าความหมายโดยนัย (connotation) การศึกษาพื้นที่ในลักษณะนี้เป็นการนำเอากรอบแนวความคิดเกี่ยวกับสัญวิทยา มาประยุกต์ใช้ โดยพื้นที่ที่อยู่ในฐานะของผู้กระทำกรจะอยู่ในรูปของตัวหมาย (signifier) ที่สามารถสร้างภาพลักษณ์ต่าง ๆ ขึ้นมาได้ ซึ่งแตกต่างไปจากพื้นที่ที่อยู่ในรูปของตัวถูกหมาย (signified) ที่ถูกสร้างความหมายผ่านการปฏิบัติการทางสังคมของคนกลุ่มต่าง ๆ (Jaworski, Adam and Thurlow, Crispin, 6)

แผนภาพแสดงตัวอย่างการนำเอาการศึกษาสัญวิทยา มาประยุกต์ใช้กับการพิจารณาพื้นที่
ในฐานะของการเป็นผู้กระทำกร

การศึกษาพื้นที่ในฐานะที่เป็นผู้กระทำการเป็นการศึกษาการสถาปนาความหมายในรูปแบบใด รูปแบบหนึ่งให้กับพื้นที่จนกลายเป็นที่รับรู้ร่วมกันของคนในสังคม ทำให้มีการแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่งภายใต้ไร้สำนึก (unconsciousness) สำหรับกลุ่มผู้ที่มีอำนาจในสังคมนั้นก็ได้พยายามทำให้คนในสังคมส่วนใหญ่มีความคิดความเชื่อ มีการปฏิบัติตนที่เป็นไปตามบรรทัดฐานของแต่ละพื้นที่ แต่การต่อต้านของคนกลุ่มอื่น ๆ ก็ได้เกิดขึ้นอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้เองพื้นที่ในฐานะผู้กระทำการจึงเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติกรของผู้คนทุกกลุ่ม หากแต่การกระทำกรของพื้นที่จะอยู่ในลักษณะใดก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการต่อรองเชิงอำนาจของคนแต่ละกลุ่มในการที่จะทำให้พื้นที่ในฐานะผู้กระทำการในแบบของตนมีความเด่นชัด และสามารถควบคุมจัดการคนกลุ่มอื่น ๆ ได้ โดยลักษณะของการทำงานอยู่ในรูปแบบของการสร้างความหมายอย่างซับซ้อน ซึ่งเป็นการกระทำทางสังคมที่ทำให้อยู่ในฐานะตัวถูกหมาย (signified) กลายเป็นสัญลักษณ์ (sign) ที่กลับมาอยู่ในรูปของตัวหมาย (signifier) อีกครั้งเพื่อที่จะสามารถสร้างภาพลักษณ์ (Duncan, James S. and Duncan, Nancy G., 1998: pp.46-47,49) และกำหนดการกระทำของผู้คนในสังคมเมื่ออยู่ในพื้นที่นั้น ๆ เช่น หากพิจารณาสลัมในฐานะผู้กระทำกรก็จะเห็นได้ว่า กระบวนการในการสร้างความหมายให้กับชุมชนแออัดโดยรัฐได้ทำให้ภาพลักษณ์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดถูกมองว่าเป็นคนยากจน เป็นกลุ่มคนที่ต้องได้รับการยกระดับในด้านคุณภาพชีวิต และควรนำพื้นที่แหล่งเสื่อมโทรมดังกล่าวไปใช้ทำกิจกรรมอื่นที่ช่วยเสริมภาพลักษณ์ที่ดีให้กับเมือง เห็นได้จากกรณีของการไล่รื้อชุมชนป้อมมหากาฬ² ในขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาในบริบทของชุมชนแออัดเองก็จะเห็นว่าผู้คนในสลัมต่างก็พยายามสร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของผู้

² ข้อมูลเพิ่มเติมใน ภูริทัต ไชยเศรษฐ์. (2547). ชุมชนป้อมมหากาฬ การสร้างและต่อรองความหมายในพื้นที่ทางสังคม . วิทยานิพนธ์ พช.ม., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.

อยู่ อันส่งผลต่อสิทธิที่จะได้อยู่ในพื้นที่นั้นต่อไป เห็นได้จากในกรณีของชุมชนบางบัว³ สำหรับในกรณีของเมืองเชียงคานแม้จะมีบริบทที่แตกต่างไปจากพื้นที่ที่ได้ยกมาในข้างต้นนี้ แต่ก็พบว่าการใช้ทรัพยากรที่ดินในการดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้เกิดการสร้างความหมายให้กับพื้นที่โดยผู้คนกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะหน่วยงานรัฐ ชาวบ้าน และกลุ่มผู้ประกอบการ ดังกล่าวนี้ได้ส่งผลทำให้แต่ละพื้นที่ได้สร้างภาพลักษณ์ ให้กับกลุ่มคนในรูปแบบ และมีกฎระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป

ในบริบทของเมืองเชียงคาน เมืองนี้มีลักษณะเฉพาะอยู่ตรงที่เป็นเมืองชายแดน เป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น ๆ ทั้งเมืองที่อยู่ในประเทศไทย และลาว ผ่านเส้นทางคมนาคมทางน้ำซึ่งเป็นเส้นทางการค้าที่มีความสำคัญมาตั้งแต่ห้วงเวลาในอดีต จนกระทั่งลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังกล่าวนี้ทำให้เศรษฐกิจการค้าของเมืองเชียงคานเติบโต มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งที่อยู่ในภาคการค้า และการเกษตร ความเชื่อมโยงดังกล่าวนี้ทำให้วิถีการค้าเดินชีวิตที่ทันสมัยได้เข้ามาผ่านสินค้าอุปโภคบริโภคต่าง ๆ รวมทั้งจากสื่อภาพยนตร์ที่มาในรูปแบบของหนังชายยา และที่เข้าฉายในโรงภาพยนตร์ในเมืองเชียงคานซึ่งมีอยู่ถึง 3 โรง ด้วยกัน ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองยังทำให้เกิดธุรกิจโรงแรมที่พัก ขณะเดียวกันผลประโยชน์ในพื้นที่ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อมุมมองของภาครัฐที่ว่าเชียงคานยังเป็นพื้นที่ชนบทชายแดนห่างไกลที่หน่วยงานรัฐจะต้องควบคุมดูแลอย่างเข้มงวด ทั้งยังสื่อให้เห็นเป็นนัยว่าเป็นพื้นที่ที่ควรได้รับการพัฒนา เห็นได้จากรายงานของ ขุนวิจิตรศุลกากร ที่ได้เข้ามาตรวจพื้นที่ ในปี พ.ศ. 2498 ความว่า (ศุลกากร, 2553: น.14) ต่อมาหลังจากที่ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง ถนนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายด้านความมั่นคงของรัฐก็ได้กลายเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักแทนที่ ซึ่งเป็นถนนที่เชื่อมเมืองเชียงคานเข้ากับตัวจังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย และเชื่อมกับจังหวัดอื่น ๆ เข้าสู่กรุงเทพฯ ดังกล่าวนี้ทำให้เมืองเชียงคานซึ่งแม้จะเป็นพื้นที่ที่

³ ข้อมูลเพิ่มเติมใน ญัฐพล แสงอรุณ. (2555). *สิทธิที่จะอยู่ในเมือง: ภาพสะท้อนจากการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิการอยู่อาศัยของชุมชนบางบัว*. Volume 9 (1), Architecture, Interior Architecture, Building and Information Technology.

มีความเชื่อมโยงรับเอาความทันสมัยจากพื้นที่ศูนย์กลางความเจริญอื่น ๆ ก็ยังคงเป็นตัวถูกหมายว่าเป็นพื้นที่ชายแดนชนบทห่างไกล ที่เสี่ยงต่อภัยความมั่นคงอยู่ แม้ว่าในสภาพความเป็นจริงวิถีของเมืองเชียงคานจะอยู่ในลักษณะของการผสมผสานอันเกิดจากความเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น ๆ มาตั้งแต่ห้วงเวลาในอดีตแล้วก็ตาม ดังนั้นเมื่อพิจารณาในมุมมองของการเป็นพื้นที่ในฐานะของผู้กระทำการ ในฐานะที่เป็นตัวหมาย (signifier) ในที่นี้คือบทบาทของพื้นที่ในการสร้างภาพลักษณ์ให้กับผู้อยู่หรือผู้ครอบครอง หากมองในมุมเดียวกันกับภาครัฐก็อาจจะอุปมานได้ว่า ผู้อยู่คือชาวเชียงคานเป็นกลุ่มคนที่ต้องได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเจริญขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าพื้นที่เมืองเชียงคานถูกพิจารณาให้เป็นผู้ถูกระทำ ซึ่งในส่วนตัวไปจะเป็นแสดงให้เห็นว่าพื้นที่เมืองเชียงคานนั้นสามารถอยู่ในฐานะผู้กระทำการที่สร้างภาพลักษณ์บางอย่างให้กับผู้คนเข้าไปมีความสัมพันธ์ พร้อมทั้งยังสามารถสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ในแต่ละช่วงเวลา และนอกจากนั้นยังช่วยอธิบายปรากฏการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นในบริบทร่วมสมัยว่ามีที่มาที่ไปอย่างไรด้วย

บริเวณย่านการค้าถนนชายโขง
(ที่มา : ภาพถ่ายเก่าที่ได้รับการอนุเคราะห์จากชาวเชียงคาน
เพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาเท่านั้น)

ในมุมมองของชาวเชียงคานนั้น จากการนิยามว่า “เมืองเชียงคานเป็นบ้านนอกที่ไม่ใช่บ้านนอก” เป็นสิ่งที่ตอกย้ำสิ่งที่ได้กล่าวมาในข้างต้นได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเห็นได้ถึง การนิยามความหมายของเมืองในลักษณะที่แตกต่างไปจากการนิยามโดยรัฐ ที่แสดงถึงการต่อสู้ในการช่วงชิงการนิยามความหมายที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่ง การให้นิยามก็เพื่อให้พื้นที่สร้างภาพลักษณ์ที่ดีที่สุดให้กับผู้คนในเมือง ในขณะที่การให้ความหมายกับเมืองเชียงคานโดยรัฐจะแฝงนัยของความต้องการที่จะเข้ามาบริหารจัดการผลประโยชน์จากการค้าที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนในช่วงเวลานั้นก็ตาม เห็นได้จากข้อมูลความประสงค์ของกรมศุลกากรในการเข้าไปจัดระเบียบการค้าชายแดนที่ว่า “ด่านนี้ได้เก็บเงินมาเป็นที่ 2...ไม่มีพิธีการทางด้านศุลกากรแต่อย่างใดเลย...ใครใครค้าก็ค้าตามกำลังทรัพย์และสติปัญญาที่จะหลบหนีหลีกเลี่ยงกฎหมาย” (เน้นโดยผู้เขียน) (ศุลกากร, 2553 : 14)

นอกจากการนิยามเมืองในลักษณะที่เป็นการช่วงชิงความหมายเพื่อการสร้างภาพลักษณ์แก่ผู้คนที่อยู่ในเมืองตามที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น สำหรับในส่วนของ การสร้างความหมายผ่านมุมมองของผู้คนในพื้นที่นั้น จะเห็นได้ว่าในอดีตพื้นที่บริเวณถนนชายโขงและถนนศรีเชียงคานเป็นบริเวณที่ถูกใช้ในการประกอบกิจกรรมที่สัมพันธ์วิถีชีวิตประจำวันของผู้คนอย่างหลากหลาย ได้แก่ คนไทย คนจีน และคนญวน ซึ่งการใช้ทรัพยากรที่ดินสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ **ที่ดินในกรรมสิทธิ์ ที่ดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน (ที่ดินชายตลิ่ง และถนน)** สำหรับที่ดินในกรรมสิทธิ์นั้น เป็นที่ดินที่ชาวบ้านเข้ามาทั้งจับจอง ซื้อขายกันเพื่อตั้งบ้านเรือนโดยจะกระจายอยู่ทั้งในย่านการค้า และพื้นที่โดยรอบระหว่างถนนศรีเชียงคาน และถนนชายโขง มีทั้งที่วางตัวตามแนวถนนชายโขง และกระจายตัวอยู่ตามคุ้มวัดต่าง ๆ ประกอบด้วยวัดมหาธาตุ วัดศรีคุณเมือง วัดท่าคก วัดปากกลาง (เดิม) และวัดโพธิ์ชัย โดยพื้นที่ย่านการค้าจะอยู่ระหว่างซอย 9 ไปจนถึงซอย 21 (ถนนชายโขงฝั่งล่าง) หากแต่จะมีความหนาแน่นอยู่ตั้งแต่ซอย 9 ทั้งซอย และเลียบบนถนนชายโขงไปจนถึงซอย 13 เนื่องจากบริเวณปากซอย 10 เป็นที่ตั้งของท่าเรือใหญ่ มีโรงภาพยนตร์ให้บริการผู้คนทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว มีสถานที่พักผ่อนไว้บริการผู้คนที่เข้ามาติดต่อค้าขาย และผู้ที่มาตรวจราชการ โดยส่วนใหญ่แล้ว

คนจีน และคนญวนจะเลือกพื้นที่ริมแม่น้ำโขงในบริเวณที่ใกล้กับท่าเทียบเรือเนื่องจากมีความสอดคล้องกับการประกอบอาชีพค้าขายโดยจะตั้งบ้านเรือนอยู่กันเป็นจำนวนมาก บริเวณซอย 9 คนไทลาวบางส่วนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณริมโขง แต่ส่วนใหญ่แล้วจะเลือกพื้นที่ที่อยู่ถัดเข้าไปตอนใน เนื่องจากมีความสอดคล้องกับการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม ประกอบกับปัญหาแม่น้ำโขงกัดเซาะที่ดินริมตลิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในฤดูน้ำหลาก หลังปี 2518 การพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกเชื่อมต่อระหว่างเมืองเชียงคานกับจังหวัดเลย และหนองคาย และการตั้งศูนย์ผู้อพยพบ้านวินัยที่อำเภอปากชม ซึ่งมีความต้องการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากพื้นที่ข้างเคียงเป็นจำนวนมาก ดังกล่าวนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มคนจีนได้ย้ายสถานประกอบการของตนเองไปยังถนนศรีเชียงคานซึ่งอยู่ถัดจากถนนชายโขงไปทางทิศใต้ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากพื้นที่ศูนย์กลางการค้าเดิมมากนัก (สัมภาษณ์นายยี นาทีทอง และนางพิทักษ์ชัย สิงห์บุญ ปี 2556) ส่วนคนไทลาวที่ประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมอาศัยอยู่บริเวณพื้นที่โดยรอบย่านการค้าก็ยังคงอยู่ในพื้นที่เดิมไม่ได้มีการย้ายบ้านเรือนเฉกเช่นเดียวกับกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพค้าขาย (สัมภาษณ์นางมัน เรือนคำ และนางสมเกียรติ เมนะรัตน์ ปี 2556)

กิจกรรมการค้าที่เกิดขึ้นในพื้นที่บริเวณถนนชายโขงและถนนศรีเชียงคานทั้งในช่วงก่อนและหลังลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง นอกจากจะทำให้เมืองเชียงคานเป็นเมืองที่มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความหลากหลายแล้ว ที่ดินในกรรมสิทธิ์ที่อยู่ภายในย่านการค้าของเมืองบริเวณซอย 9 จนถึงซอย 21 (ถนนชายโขงฝั่งล่าง) และพื้นที่บริเวณซอย 9 ทั้งซอย ได้กลายเป็นตัวแทนของความมั่งคั่งของเมือง ดังกล่าวนี้ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของผู้ครอบครอง ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันดีในหมู่ชาวเชียงคานว่าคนที่อาศัยอยู่ในย่านการค้าเป็นกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ด้วยเหตุนี้เองพื้นที่ดังกล่าวจึงได้สร้างภาพลักษณ์ให้กับผู้อยู่ซึ่งเป็นกลุ่มคนรวย ซึ่งมีความแตกต่างไปจากพื้นที่ที่อยู่โดยรอบย่านการค้าที่ประกอบอาชีพในภาคการเกษตร นอกจากนี้แล้วพื้นที่ในฐานะของผู้กระทำการได้ทำหน้าที่ในการแบ่งคนเชียงคานออกเป็นกลุ่มตามฐานะทางเศรษฐกิจด้วย

ลักษณะของพื้นที่ชายตลิ่งก่อนปี 2546
(ที่มา : ภาพถ่ายเก่าที่ได้รับการอนุรักษ์จากชาวเชียงคาน)

พื้นที่ชายตลิ่งหลังจากสร้างทางเดินเลียบแม่น้ำโขงตั้งแต่บริเวณซอย 0 ถึงบริเวณศูนย์ราชการเมืองเชียงคาน ซึ่งอยู่ในโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวชุมชนเชียงคาน (ถ่ายโดย วริณัฐ พิทักษ์วงศ์วาน เมื่อปี 2559)

ในส่วนของที่ดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน **ที่ชายตลิ่ง** ในอดีตเป็นพื้นที่การเกษตรริมแม่น้ำโขงที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปจับจองพื้นที่ ในทางกลับกันพื้นที่ดังกล่าวในการรับรู้ก็คือสมบัติส่วนรวม (หากแต่ก็มีการจับจองเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการเข้าไปทำกิน) ที่ดินดังกล่าวได้มีการจับจองกันในหมู่คนไทลาวมาหลายชั่วอายุคน ทั้งยังมีการใช้เป็นประจำทุกปี ทั้งยังมีการสืบทอดกันต่อมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นการสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นผลทำให้อาณาเขตของพื้นที่เป็นสิ่งที่ทราบกันดีในหมู่ของชาวบ้านไปโดยปริยาย ในอดีตตลิ่งของเมืองเชียงคานเป็นพื้นที่ลาดชันมาก เนื่องจากน้ำในแม่น้ำ

โขงได้กัดเซาะที่ดินอยู่เสมอ ทำให้กลุ่มคนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามแนวตลิ่งต้องสร้างเสาสูงลงไปเพื่อค้ำยันส่วนของบ้านที่ยื่นออกมา ซึ่งนอกจากเหตุผลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในลาวแล้ว การปล่อยทิ้งร้างบ้านเรือนบริเวณถนนชายโขงยังมีสาเหตุสำคัญมาจากผลกระทบที่เกิดจากแม่น้ำโขงเซาะตลิ่งอีกด้วย ทั้งยังทำให้ที่ดินริมแม่น้ำโขงมีราคาถูกเมื่อเปรียบเทียบกับที่ดินในย่านถนนศรีเชียงคาน (สัมภาษณ์นายพิทักษ์ชัย สิงห์บุญ และนายยี นาทีทอง ปี 2556 อ้างใน วริณารัฐ พิทักษ์วงศ์วาน, 2557) ผลกระทบจากการที่น้ำกัดเซาะที่ดินริมตลิ่งดังกล่าวได้ทำให้เกิดโครงการสร้างเขื่อนกันตลิ่งพังตั้งแต่บริเวณซอย 0 ไปจนถึงคุ้มศูนย์ราชการขึ้นใน ปี 2546 งานก่อสร้างดังกล่าวอยู่ในความรับผิดชอบของกรมโยธาธิการและผังเมือง หลังจากที่มีการสร้างเขื่อนกันตลิ่งแล้วเสร็จพื้นที่ริมตลิ่งได้ถูกแปรสภาวะจากพื้นที่การเกษตรริมโขง รวมถึงพื้นที่บริเวณหลังบ้านของชาวบ้านซึ่งเป็นที่ดินที่ถือว่าอยู่ในสิทธิ์ครอบครองได้อยู่ในความดูแลของหน่วยงานราชการ คือ เทศบาลตำบลเชียงคาน อย่างจริงจัง เห็นได้จากการประกาศเขตควบคุมการขุดดิน ถมดิน บริเวณเขื่อนกันตลิ่งพัง นอกจากนี้แล้วงานที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ บริเวณพื้นที่ริมตลิ่งอยู่ในการกำกับดูแลของกรมโยธาธิการและผังเมืองอีกด้วย

การให้ความหมายกับพื้นที่ชายตลิ่งของชาวบ้านในแง่ที่ว่า เป็นที่ดินที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน มีการแบ่งปันส่วนกันในการปลูกพืชผลการเกษตรในช่วงน้ำลดมาตั้งแต่คนรุ่นก่อน โดยเฉพาะในหมู่คนไทลาวที่มีอาชีพอยู่ในภาคการเกษตร การสร้างความหมายที่เกิดขึ้นเป็นผลทำให้การปฏิบัติการของพื้นที่เป็นผู้ถือกฎเกณฑ์ในการแบ่งปันส่วนที่ดินที่สืบทอดต่อกันมา นอกจากนี้แล้วยังสามารถสร้างภาพลักษณ์ในการเป็นลูกหลานคนไทลาวที่สืบเชื้อสายต่อกันมา ซึ่งดังกล่าวส่งผลต่อความชอบธรรมในการเข้าใช้ประโยชน์ ประกอบกับพื้นที่นั้นยังเป็นที่รอรับส่วนของบ้านเรือนผู้คนในย่านการค้าที่ยื่นออกไปในแม่น้ำด้วย ซึ่งนั่นก็หมายถึงว่าส่วนที่ยื่นออกไปก็คือพื้นที่บ้านที่อยู่ในกรรมสิทธิ์ของคนเหล่านี้ด้วย การสร้างความหมายที่สั่งสมมาตั้งแต่ในอดีตดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการก่อสร้างเขื่อนกันตลิ่งพังได้ถูกต่อต้านผ่านการวิพากษ์วิจารณ์ของกลุ่มชาวบ้านในระยะแรก และถึงแม้ว่าหน่วยงานรัฐจะเข้ามาดูแลพื้นที่ดังกล่าวโดย

การกำหนดข้อห้ามเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ โดยประกาศเป็นเขตควบคุมการขุดดิน ถมดิน โดยกำหนดโทษปรับและจำคุก อันหมายถึงการห้ามไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในลักษณะเดิมซึ่งเป็นการแสดงบทบาทในการดูแลรักษาและคุ้มครองที่ดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน หากแต่ในการให้ความหมายต่อที่ดินดังกล่าวในอดีตได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการช่วงชิงการสร้างความหมายเพื่อความชอบธรรมในการใช้ที่ดินในบริบทของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว

สำหรับถนน ได้แก่ ถนนชายโขง ถนนศรีเชียงคาน และซอยต่าง ๆ ซึ่งเป็นทางเชื่อมระหว่างถนนชายโขงกับถนนศรีเชียงคาน บริบทของการเป็นเมืองท่าการค้าของเมืองเชียงคานในช่วงก่อนที่ลาวจะเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้ถนนชายโขง และซอย 9 (ทางเชื่อมถนนชายโขงกับถนนศรีเชียงคาน) เป็นถนนสาธารณะที่ถูกให้ความสำคัญโดยถนนในพื้นที่ย่านการค้าได้ถูกปรับสภาพให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการสัญจรไปมา เนื่องจากไม่ได้อยู่ในฐานะของเส้นทางลำเลียงสินค้า ประกอบกับยังเป็นช่วงที่การคมนาคมทางน้ำยังถูกให้ความสำคัญอยู่ โดยชาวบ้านที่อยู่ในย่านดังกล่าวได้นำหินจากแม่น้ำโขงมาปูพื้น และต่อมาได้มีการปรับปรุงให้เป็นถนนลาดยาง ส่วนถนนศรีเชียงคานยังคงสภาพเป็นถนนลูกรัง โดยถนนชายโขงมีสภาพดีกว่าถนนศรีเชียงคาน (สัมภาษณ์นางสาวสิริกัญญา ตันมิ่ง และนางมันเรือนคำ ปี 2556 อ่างใน วริณาสู พิทักษ์วงค์วาน, 2557) จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ศูนย์กลางการค้าในช่วงหลังจากที่ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง ถนนศรีเชียงคานได้ถูกให้ความสำคัญในฐานะของการเป็นเส้นทางลำเลียงสินค้าที่มีความสำคัญแทนเส้นทางทางน้ำ ทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ในการต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์อีกด้วย ในส่วนของทางเชื่อมระหว่างถนนชายโขงกับถนนศรีเชียงคานแต่เดิมอยู่ในลักษณะของเส้นทางเดินไปมาหาสู่กันระหว่างบ้านเท่านั้น ส่วนหย่อมบ้านจะกระจายตัวไปตามคุ่มวัดต่าง ๆ (สัมภาษณ์นายกล้า ตาสี นายสุบรรณ สุวรรณสิงห์ และนางมัน เรือนคำ ปี 2556 อ่างใน วริณาสู พิทักษ์วงค์วาน, 2557)

จะเห็นได้ว่าการเป็นเมืองท่าค้าขายของเมืองเชียงคาน นอกจากจะทำให้กลุ่มพ่อค้าตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กับแม่น้ำโขงแล้ว ขณะเดียวกันยังทำให้เกิดถนนซึ่งเป็นเส้นทางในการสัญจรไปมาภายในย่านการค้า ทั้งถนนยังมีบทบาทสำคัญในการบ่งบอกถึงเขตพื้นที่ความเจริญของเมือง ซึ่งสภาพถนนที่ตื้นเขินยังเป็นถนนที่จำกัดอยู่ในย่านการค้าเท่านั้น ส่วนเส้นทางที่ในพื้นที่รอบนอกยังคงเป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างบ้าน หรือระหว่างห่อมบ้านที่มีทิศทางลงไปสู่แม่น้ำโขง นอกจากนี้ในอดีตผู้คนในเมืองยังต้องพึ่งพาทรัพยากรจากในแม่น้ำโขงในการดำเนินชีวิต การมีเส้นทางเชื่อมโยงจากที่ตั้งบ้านเรือนลงสู่แม่น้ำโขงจึงเป็นวิถีทางหนึ่งในการปรับสภาพแวดล้อมเพื่อการเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างสะดวก และในช่วงหลังจาก ปี 2518 ก็จะได้เห็นได้ว่าการเป็นเมืองท่าค้าขายที่มีการลำเลียงสินค้าโดยเส้นทางคมนาคมทางบกได้ส่งผลต่อการย้ายบ้านเรือนของกลุ่มพ่อค้าไปอยู่ติดกับถนนศรีเชียงคานซึ่งเป็นย่านการค้าที่เป็นตัวแทนของความมั่งคั่ง และเป็นเขตความเจริญแห่งใหม่ของเมือง ในช่วงหลังจากการให้ความหมายกับถนนชายโขงและถนนศรีเชียงคานจึงเปลี่ยนแปลงไป ขณะเดียวกันการให้ความสำคัญการคมนาคมทางบก ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีการซื้อขายพาหนะเป็นของตนเองมากขึ้น ต่อมาจึงได้มีการปรับสภาพเส้นทางเชื่อมดังกล่าวเรื่อยมาจนกลายเป็นซอย 0 - ซอย 21 ที่เชื่อมระหว่างถนนชายโขงกับถนนศรีเชียงคาน

ความคึกคักของเมืองเชียงคานในช่วงหลังจากที่มีการจัดงานครบรอบ 100 ปี ในปี 2552 ส่งผลทำให้ได้มีการกลับไปใช้พื้นที่ที่เคยเป็นย่านการค้าเดิมบริเวณถนนชายโขงซึ่งเป็น**ที่ดินในกรรมสิทธิ์**ในการประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้การใช้พื้นที่สำหรับดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้กระจายตัวจากพื้นที่ย่านการค้าเดิมในช่วงก่อนที่ลาวจะเปลี่ยนแปลงการปกครองบริเวณถนนชายโขงตั้งแต่ซอย 9 ไปจนถึงซอย 14 ถนนชายโขงฝั่งล่าง และได้ขยายไปยังพื้นที่โดยรอบ ในช่วงปี 2556 - 2557 ที่ผู้เขียนได้เข้าไปในพื้นที่ทำให้เห็นว่าในช่วงซอย 0 - ซอย 3 ส่วนใหญ่ยังคงถูกใช้เป็นที่พักอาศัยของชาวบ้านที่อยู่กันมาแต่เดิม ส่วนพื้นที่ตั้งแต่ในช่วงซอย 5 - ซอย 21 เป็นพื้นที่ที่ถูกใช้เพื่อการประกอบกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอย่างเข้มข้นมีการใช้ที่ดินในการดำเนินธุรกิจที่พักที่อยู่ในลักษณะของโรงแรม และเกสเฮาส์ ทั้งยังมี

การใช้พื้นที่ในการประกอบกิจการด้านการท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น ร้านอาหารของที่ระลึก ร้านอาหาร ร้านกาแฟ นวดเพื่อสุขภาพ พื้นที่เช่าจอดรถ เป็นต้น การเข้ามาของการท่องเที่ยวได้ทำให้เกิดการสร้าง ความหมายให้กับพื้นที่ในลักษณะเช่นเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นในช่วงก่อนที่ลาวจะเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในที่นี้คือ พื้นที่บริเวณถนนชายโขงซึ่งเป็นการค้าเดิมได้ถูกกลับมาให้ความหมายว่าพื้นที่ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง ซึ่งนั่นก็หมายความว่าผู้ที่ครอบครองพื้นที่ดังกล่าวก็ย่อมที่จะได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการใช้พื้นที่ดังกล่าวในระดับที่สูงมากเช่นกัน โดยเจ้าของที่ดินบางรายได้มีการปล่อยที่ดินให้เช่า ปล่อยให้ขาย และมีบางรายที่เข้ามาประกอบกิจการด้านการท่องเที่ยวเสียเอง

กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในย่านถนนชายโขงยังทำให้เกิดความแตกต่างของการใช้พื้นที่ส่งผลทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนที่อยู่ในช่วงซอย 0 - ซอย 3 มีความแตกต่างไปจากในช่วงซอย 5 - ซอย 21 มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ทำให้พื้นที่ในย่านท่องเที่ยวกลายเป็นพื้นที่ที่อยู่ในวงล้อมของวิถีปกติของชาวบ้าน โดยมีลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกับแหล่งท่องเที่ยวเมืองอื่น ๆ ในประเทศไทย เช่น อำเภอบางปะอิน ตลาดสามชุก ตลาดน้ำต่าง ๆ โดยพื้นที่ในย่านการท่องเที่ยวได้สร้างภาพลักษณ์ให้กับผู้คนในพื้นที่ว่าเป็นคนเมือง เป็นพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบในวิถีที่เพียบพร้อมไปด้วยเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รูปแบบอาคารบ้านเรือนทั้งที่เป็นบ้านไม้เก่า และอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ที่มีการตกแต่งแบบสมัยใหม่ ส่วนในอีกบริเวณหนึ่งยังคงเป็นพื้นที่ในการประกอบอาชีพและพักอาศัยของชาวบ้านโดยทั่วไปอยู่ อาคารบ้านเรือนที่ยังคงเป็นบ้านไม้ยกใต้ถุนสูง มีพื้นที่สำหรับเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูกภายในครัวเรือน ร้านค้าของชาวบ้านที่เปิดให้บริการอยู่ในบริเวณนั้นยังเป็นร้านที่มีเพียงชาวบ้านในพื้นที่เข้ามาใช้บริการเท่านั้นโดยขายในราคาแบบชาวบ้านส่วนในย่านการท่องเที่ยวราคาจะเพิ่มสูงขึ้นจนกลายเป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า “เหมือนอยู่กันคนละโลก” ขณะที่ผู้คนในย่านนี้ก็ได้เข้าไปใช้พื้นที่ในย่านการท่องเที่ยวเพื่อหารายได้เสริม โดยไม่ได้เข้าไปซื้อสินค้า หรือใช้บริการสถานประกอบการต่าง ๆ ในย่านนั้นแต่อย่างใด เนื่องจากมองว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น

ในช่วงปี 2556 เริ่มมีสถานประกอบการในพื้นที่บริเวณซอย 0 - ซอย 3 ซึ่งเป็นกิจการของลูกหลานชาวเชียงคาน แต่จำนวนสถานประกอบการในย่านดังกล่าวก็ยังมีไม่มากนัก สืบเนื่องจากแต่เดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่เป็นย่านพักอาศัยของกลุ่มคนไทลาวที่มีรูปแบบของบ้านเรือน และพื้นที่ใช้สอยภายในครัวเรือนที่แตกต่างไปจากพื้นที่ในย่านการค้า ซึ่งเป็นย่านที่ผู้ประกอบการสามารถรับบ้านไม้เก่าที่มีอยู่เดิมมาเป็นสถานประกอบการได้ตามความเหมาะสมของสภาพบ้าน การสร้างสถานประกอบการด้านที่พักจึงต้องใช้เงินลงทุนที่สูงกว่าในย่านการค้า นอกจากนี้แล้วพื้นที่บริเวณดังกล่าวก็ยังเป็นบริเวณที่นักท่องเที่ยวไม่ได้เข้ามามากนัก ดังกล่าวนี้ได้แสดงให้เห็นเป็นนัยว่าความได้เปรียบในด้านทรัพยากรที่เป็นสิ่งปลูกสร้างในย่านการค้ารวมทั้งการสะสมทุนของผู้คนจากการดำเนินกิจกรรมการค้าในอดีต เป็นบริบททางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการกระทำของพื้นที่ในปัจจุบันด้วยเช่นกัน

สำหรับในส่วนของ ถนน กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้ทำให้ถนนชายโขงซึ่งแต่เดิมมีความหมายเพียงเส้นทางที่ใช้ในการสัญจรไปมาให้กลายเป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมซึ่งก็คือ กิจกรรมการค้าบัตรข้าวเหนียว ในช่วงเวลาประมาณ 06.00 - 07.00 น. โดยเฉพาะพื้นที่ตั้งแต่บริเวณซอย 5 - ซอย 21 ถนนชายโขงฝั่งล่างในช่วงเวลานั้นถนนจะกลายเป็นพื้นที่ที่เจ้าของสถานประกอบการด้านที่พักใช้เป็นพื้นที่ให้บริการนักท่องเที่ยวในการค้าบัตรข้าวเหนียวโดยการปูเสื่อเรียงกันเป็นทางยาวบนถนนชายโขงตามอาณาเขตของสถานประกอบการแต่ละแห่ง หลังจากช่วงเวลานั้นถนนชายโขงก็ได้กลับไปสู่การเป็นเส้นทางสัญจรไปมาปกติ และต่อมาในช่วงค่ำเวลาประมาณ 17.00 - 21.00 น. เส้นทางสัญจรดังกล่าว โดยเฉพาะตั้งแต่บริเวณซอย 5 - ซอย 21 เช่นกันได้ถูกเปลี่ยนแปลงความหมายไปเป็นถนนคนเดิน เป็นแหล่งรวมของผู้คนที่ตั้งอยู่ในฐานะของกลุ่มผู้ประกอบการ และกลุ่มของนักท่องเที่ยว มีการจัดวางสินค้าตามแนวถนน การตกแต่งด้วยแสงไฟต่าง ๆ

การสร้างความหมายใหม่ให้กับถนนชายโขง ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่ริมถนนเป็นจุดดึงดูดกลุ่มผู้ประกอบการทั้งภายในและภายนอกที่ต่างต้องการครอบครองพื้นที่สำหรับทำเป็นสถานประกอบการทั้งที่อยู่ในลักษณะของอาคาร

บ้านเรือน แผลงลอย และรถเข็น รูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากการดำเนินกิจกรรม การท่องเที่ยวทำให้ในแต่ละวันความหมายของถนนชายโขงเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา หากพิจารณาถนนชายโขงในฐานะของผู้กระทำกรแล้วจะเห็นว่าในแต่ละช่วงเวลา ถนนชายโขงได้สร้างภาพลักษณ์ให้กับผู้คนที่สัมพันธ์กับพื้นที่ในมุมมองที่แตกต่างกัน ออกไป จากการสังเกตการณ์หลายครั้งของผู้เขียนในช่วงที่มีการดำเนินกิจกรรมการ ท่องเที่ยวนั้นถนนดังกล่าวเสมือนเป็นพื้นที่เฉพาะสำหรับกลุ่มผู้ประกอบการและกลุ่ม นักท่องเที่ยว ซึ่งการสัญจรไปมาของชาวบ้านในช่วงที่นักท่องเที่ยวจำนวนมากต่างนั่งพับ เพียบบนเสื่อเพื่อรอดักบาตรนั้นเสมือนเป็นสิ่งแปลกปลอมอย่างหนึ่ง โดยจะเห็นได้จาก พฤติกรรมของการถ่ายภาพ รวมถึงการจับจ้องของผู้คนที่อยู่ที่ภาพของพระสงฆ์ที่ออก บิณฑบาต เพื่อให้ได้ภาพมุมสวย ๆ ในขณะที่ดักบาตรซึ่งมีฉากหลังเป็นถนนและบ้านไม้เก่า ในขณะที่มุมมองของชาวบ้านทั่วไปก็เช่นกันที่มองว่าการเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าวใน ช่วงเวลานั้นก็ไม่ใช่วิถีชีวิตปกติของพวกเขา นอกจากนี้แล้วพื้นที่ถนนก็ได้ถูกอ้างสิทธิ์จาก เจ้าของสถานประกอบการว่าเป็นพื้นที่หน้าบ้านหรือหน้าร้านที่สามารถใช้ประกอบ กิจการของตนได้ สำหรับในช่วงเวลาหลังจากนั้นถนนชายโขงก็ได้กลับมาเป็นถนน สาธารณะที่ใช้สัญจรที่ชาวบ้านรวมถึงนักท่องเที่ยวไปมาตามปกติ จนกระทั่งในช่วงเย็น องค์กรประกอบต่าง ๆ ของพื้นที่ดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นพื้นที่เฉพาะสำหรับ นักท่องเที่ยวกับกลุ่มผู้ประกอบการอีกครั้งหนึ่ง โดยไม่ใช่พื้นที่สำหรับกลุ่มชาวบ้านทั่ว ๆ ไป ยกเว้นกลุ่มที่เป็นผู้ค้ารถเข็นที่เข้ามาขายของเป็นบางครั้งบางคราว การเป็นถนนคน เดินทำให้การใช้ยานพาหนะในการสัญจรไปมากลายเป็นเรื่องแปลกไปโดยปริยาย แม้ว่าจะ มีการใช้จักรยานในการสัญจรไปมากันอยู่บ้างแต่ก็ต้องให้ความสำคัญกับผู้คนที่กำลัง เดินอยู่เป็นหลัก ขณะเดียวกันถนนก็ได้ถูกอ้างสิทธิ์จากเจ้าของสถานประกอบการว่าเป็น พื้นที่หน้าบ้านหรือหน้าร้านที่ตนเองสามารถใช้ในการดำเนินกิจกรรม มีสิทธิ์ในการให้ บุคคลอื่นมาเช่า มาใช้ และห้ามไม่ให้บุคคลอื่นเข้ามาใช้ จากกรณีดังกล่าวนี้ทำให้มองได้ ว่าการให้ความหมายระหว่างพื้นที่สาธารณะกับพื้นที่ส่วนบุคคลอยู่ในลักษณะที่มีการ ซ้อนทับและมีความเลื่อนไหลไปในแต่ละบริบท โดยในที่นี้สามารถแยกออกเป็นสอง บริบทใหญ่ ๆ ด้วยกัน ประกอบด้วย บริบทที่ถนนชายโขงเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมการ

ท่องเที่ยว และในบริบทที่เป็นเส้นทางสัญจรไปมาของผู้คน โดยพื้นที่สาธารณะได้ถูกลดบทบาทความสำคัญ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่สามารถแสวงหาผลประโยชน์จากพื้นที่เหล่านั้นได้

ในส่วนของที่ดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน **ที่ชายตลิ่ง** ซึ่งในอดีตเป็นที่ดินริมตลิ่งที่ชาวบ้านรับรู้ในฐานะของที่ดินที่ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันโดยไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ แต่ในหลังจากที่ได้มีการก่อสร้างเขื่อนกันตลิ่งฟั้งนั้นภาครัฐได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินริมตลิ่งมากขึ้น สำหรับในบริบทของการดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวนั้นจะเห็นได้ว่า พื้นที่ดังกล่าวได้ถูกให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นจุดเด่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมือง เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีทัศนียภาพสวยงาม สามารถมองเห็นทิวทัศน์ของแม่น้ำโขงในช่วงที่พระอาทิตย์ตกดิน ทั้งยังมองเห็นความงามของธรรมชาติในฝั่งประเทศลาวอีกด้วย ดังกล่าวนี้นำมาสู่การสร้างความหมายโดยกลุ่มผู้ประกอบการโดยเฉพาะกลุ่มชาวเชียงคานที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในลักษณะที่สวนทางกับรัฐ การให้ความหมายยังถูกเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับการให้ความหมายที่สั่งสมมาตั้งแต่ในอดีตซึ่งเคยให้ความหมายกับที่ดินดังกล่าวว่าเป็นพื้นที่หลังบ้านที่พวกตนสูญเสียไปในช่วงที่มีการสร้างเขื่อนกันตลิ่งฟั้ง ซึ่งความหมายดังกล่าวได้ถูกคนกลุ่มนี้นำมาใช้ในการต่อรองเพื่อการช่วงชิงความหมายกับรัฐในบริบทร่วมสมัย ดังกล่าวนี้นำมาสู่การสร้างความชอบธรรมในการเข้าใช้ทรัพยากรเห็นได้จากการสร้างกระต้อสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ชายตลิ่ง และการใช้ทางสาธารณะริมน้ำในการประกอบกิจการทั้งที่อยู่ในลักษณะของสิ่งปลูกสร้างชั่วคราว และถาวร ซึ่งได้มีการใช้เหตุผลในการเข้าครอบครองพื้นที่ดังกล่าวโดยอ้างสิทธิ์ความพึงมีพึงได้ของตนเอง ไม่ว่าจะพื้นที่หลังบ้าน ไปจนถึงการที่เจ้าหน้าที่รัฐได้เข้ามาตรวจสอบแล้ว โดยไม่มีเหตุที่จะต้องรื้อถอน หากแต่เมื่อภาครัฐจะนำที่ดินดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ (ในกรณีของที่ดินริมตลิ่ง) ก็จะมีสิ่งปลูกสร้างเหล่านั้นออก (ไม่เปิดเผยชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ปี 2556 อ้างใน วิจารณ์ พิชิตวงศ์วาน, 2557) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้เป็นภาพสะท้อนของการปฏิบัติการของพื้นที่ในความอิทธิพลหรือการเป็นสาธารณะและไม่สาธารณะเช่นเดียวกับถนน

ในบริบทของการเป็นเมืองท่องเที่ยววันนี้ พื้นที่สาธารณะอย่างถนนชายโขง และที่ชายตลิ่งต่างก็ถูกให้ความหมายในฐานะจุดเด่นของเมืองท่องเที่ยว ซึ่งการเป็นจุดเด่นดังกล่าวได้สร้างความสนใจให้กับกลุ่มของผู้ประกอบการทั้งชาวเชียงคานและกลุ่มคนที่มาจากภายนอกเป็นอย่างมาก ซึ่งการมีบ้าน ที่ดิน หรือสถานประกอบการที่ติดถนน และ/หรือ อยู่ริมแม่น้ำก็เท่ากับว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ครอบครองทรัพยากรที่สามารถสร้างความได้เปรียบในการดำเนินธุรกิจเหนือคนอื่น ๆ ได้ อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากที่ดินดังกล่าวก็มีความเห็นพ้องกับผลดีจากการครอบครองพื้นที่ที่เป็นจุดเด่นของเมืองดังกล่าวเช่นเดียวกัน หากแต่การที่ตนเองไม่ได้เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวก็ได้ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การกระทำที่ก่อให้เกิดความอหฺลัทธิเหลือของการเป็นพื้นที่สาธารณะและไม่สาธารณะโดยอยู่ในลักษณะของการจับกลุ่มคุยกันเท่านั้น หลังจากมีการสร้างทางเดินริมน้ำ ซึ่งอยู่ในโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวชุมชนเชียงคาน อยู่ในความรับผิดชอบของกรมโยธาธิการและผังเมือง ที่เริ่มเมื่อปี 2557 และแล้วเสร็จในปี 2558 โครงการดังกล่าวนี้มีผลสำคัญที่ทำให้พื้นที่ริมตลิ่งซึ่งมีความอหฺลัทธิเหลือในฐานะที่อาจอ้างอิงได้ว่าเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล โดยอาศัยชุดข้อมูลในอดีต แต่ก็พบว่าเมื่อพื้นที่ถูกเปลี่ยนสภาพไป โดยหน่วยงานของรัฐ ที่ยังคงมีการวางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้พื้นที่ ประกอบกับการให้ความหมายว่าพื้นที่นั้นเป็นปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยว และมีสภาพพื้นที่ที่เอื้อประโยชน์ให้ผู้คนไม่ว่ากลุ่มใดเข้าไปใช้ประโยชน์ในแง่ของการนันทนาการได้ ทำให้การเป็นพื้นที่สาธารณะกับการเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลถูกแยกออกจากกันอย่างชัดเจนในบริบทนี้

บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับภูมิทัศน์ของเมืองเชียงคาน การสร้างความหมายให้กับพื้นที่ และการที่พื้นที่อยู่ในฐานะของผู้กระทำการ โดยที่พื้นที่อยู่ในฐานะของผู้ถือกฎและสามารถสร้างภาพลักษณ์ให้กับผู้ที่เข้าไปมีความสัมพันธ์ได้ จากการศึกษาข้อมูลบอกเล่าและข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับชุมชนเชียงคานทำให้เห็นว่าจุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผล

ต่อการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์เมืองเชียงคาน บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศลาว ในปี 2518 การสร้างถนนซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น ๆ ประกอบกับปัญหาการกัดเซาะตลิ่งของแม่น้ำโขง ทำให้ผู้คนให้ความสำคัญกับพื้นที่บริเวณถนนศรีเชียงคานมากกว่า โดยเฉพาะกลุ่มที่ทำการค้าขาย และต่อมาเมื่อมีการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังในช่วงตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา เป็นผลทำให้พื้นที่บริเวณถนนชายโขงโดยเฉพาะตั้งแต่บริเวณซอย 5 – 21 ได้รับความสนใจจากทั้งกลุ่มผู้ประกอบการจากภายนอก รวมถึงชาวเชียงคานเอง ในฐานะพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ดังกล่าวนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงการให้ความหมายกับพื้นที่ที่ดูเหมือนว่าเป็นการย้อนกลับไปในอดีตที่แม่น้ำโขงอยู่ในฐานะเส้นทางการค้า ที่มีความสัมพันธ์กับผู้คนหลากหลายกลุ่ม ขณะเดียวกันหน่วยงานภาครัฐเองก็ได้เข้ามาบริหารจัดการ เห็นได้จากการวางกฎระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้พื้นที่

จากการใช้แนวคิดเกี่ยวกับสัญวิทยามาใช้การพิจารณาพื้นที่ในฐานะที่เป็นข้อความ (text) ตามแนวทางของนักภูมิศาสตร์ที่รับเอาแนวคิดในกลุ่มโครงสร้างและหลังโครงสร้างนิยมมาใช้ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Boogaart, Thomas A., 2001, Federico Bellentani, 2016) สิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างความหมายนี้ทำให้เราสามารถมองพื้นที่ในฐานะของผู้กระทำ (signifier) จนอยู่ในฐานะที่เป็นผู้สร้างความหมาย สร้างภาพลักษณ์ให้กับสิ่งต่าง ๆ ได้ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Jaworski, Adam and Thurlow, Crispin และ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542 : 181) กระบวนการดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์กับการช่วงชิงอำนาจของคนแต่ละกลุ่มโดยการเข้าไปกำหนดนิยาม ให้ความหมาย สร้างกฎกติกาต่าง ๆ ให้กับพื้นที่ในปริบทเหล่านั้น ๆ เพื่อให้เอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมที่เอื้อต่อการได้มาและการรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มตน โดยกลุ่มที่สามารถช่วงชิงอำนาจมาได้จะสามารถสร้างนิยามความหมาย ที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติตนเมื่อเข้าไปอยู่ในพื้นที่ หรือเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ ดังกล่าวให้กลายเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมได้ทั้งในด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน ไปจนถึงความทรงจำของผู้คนที่มิต่อพื้นที่นั้น ๆ จะเห็นได้ว่าบริบทของเมืองเชียงคานนั้นมีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวบ้าน ที่แต่เดิมมี 3 กลุ่มหลัก ได้แก่

คนไทลาว คนจีน คนญวน และมีหน่วยงานราชการเข้ามามีบทบาท และเมื่อเมืองเข้าสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวอย่างเต็มตัวก็ได้มีกลุ่มของผู้ประกอบการจากภายนอกเข้ามามีส่วนสำคัญในการสร้างความหมายให้กับเมืองด้วย จะเห็นได้ว่าบริบทของการเข้าถึง และการเข้ามาจัดการทรัพยากรของกลุ่มต่าง ๆ ในแต่ละช่วงเวลามีความสัมพันธ์กับการสร้างความหมาย และการที่พื้นที่อยู่ในฐานะผู้กระทำการมีบทบาทเป็นผู้สร้างความหมาย กระบวนการดังกล่าวถือได้ว่าเป็นประดิษฐกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ โดยปกติแล้วผู้มีอำนาจน่าได้พยายามสร้างวาทกรรมของความเป็นคู่ตรงข้ามขึ้นมากำกับนิยามเพื่อจัดการกับสิ่งที่ผิดแผกไป เห็นได้จากการบังคับใช้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการจัดการเมืองท่องเที่ยวของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งความเป็นคู่ตรงข้ามที่เกิดจากการครอบงำของอำนาจนี้เห็นได้จากความพยายามในการขีดเส้นแบ่งว่าสิ่งนั้นจะต้องหมายถึงสิ่งนั้นไม่สามารถเป็นอีกสิ่งหนึ่งได้ (อภิญา เพ็องฟูสกุล, 2543 : 85-86) ขณะที่วิถีคิดของผู้คนในแต่ละกลุ่มต่างในเมืองเชียงคานก็มีจุดร่วมกันอยู่ที่การแสวงหาประโยชน์ที่ตนเองมองว่ามีความชอบธรรมในการเข้าถึง โดยมีจุดยืนที่แตกต่างกันไปตามวาระ ตามโอกาส รวมถึงวิธีการและความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรในแต่ละช่วงเวลา การมีอำนาจในการต่อรองมากกว่าย่อมเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ได้ถูกทำให้กลายเป็นจุดจบของความขัดแย้งในแต่ละประเด็น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในช่วงต้นนี้เป็นผลสำคัญทำให้เกิดประเด็นการถกเถียงเกี่ยวกับความเป็นสาธารณะกับความเป็นส่วนตัว จนกลายเป็นที่มาของความล้มเหลวในการบังคับใช้กลไกในการควบคุมเมือง ในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิทรัพย์สิน จากการศึกษาของ (Catherine M. Tucker, 1999) เรื่อง Private Versus Common Property Forests: Forest Conditions and Tenure in a Honduran Community แสดงให้เห็นว่า ชุมชน La Campa ซึ่งเป็นชุมชนในพื้นที่ภูเขาที่อยู่ทางตะวันตกของประเทศฮอนดูรัส ในบริบทของการประเทศที่ยากจน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากบริบททางด้านประวัติศาสตร์แล้วพื้นที่ป่าเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชนแห่งนี้เป็นอย่างมาก ได้มีงานวิจัยก่อนหน้านี้ที่สะท้อนให้เห็นว่าการใช้พื้นที่ป่าในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินส่วนบุคคลนั้นเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมมากกว่าการจัดการในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินส่วนรวม

ในความเป็นจริงแล้ว แม้ว่าในความเป็นจริงการเป็นทรัพย์สินส่วนรวมจะมีจุดด้อย แต่การทำให้เป็นส่วนบุคคลนั้นก็ไม่ได้ก่อให้เกิดการจัดการพื้นที่ป่าอย่างชาญฉลาดแต่อย่างใด และมันก็อาจจะเป็นผลที่ก่อให้เกิดภาวะความยากจนขึ้นได้ ซึ่งการถือเอาเป็นสมบัติส่วนร่วมนั้นจะช่วยให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างเหมาะสม ซึ่งเมื่อพิจารณาบริบทของพื้นที่ศึกษานั้นก็จะเห็นได้ว่าคนในชุมชนมีมุมมองในประเด็นดังกล่าวที่เป็นไปตามบริบททางสังคมและเศรษฐกิจ โดยมองว่าการที่พื้นที่ป่าเป็นสมบัติสาธารณะนั้นเป็นภาวะที่แสดงถึงความไม่มั่นคง ซึ่งเป็นไปตามบริบทของพื้นที่ และจากงานของพรพนา กวียเจริญ 2546 ในบริบทของชุมชนประมงลุ่มแม่น้ำสงครามตอนล่าง ทำให้เห็นว่าสิทธิในทรัพย์สินมีความสัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์ ทำให้ความสัมพันธ์เชิงทรัพย์สินเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในแต่ละช่วงเวลา รัฐจึงไม่มีความเบ็ดเสร็จในการบริหารจัดการ สามารถควบคุมความสัมพันธ์เชิงทรัพย์สินได้ทั้งหมด แต่ก็ได้มีการสร้างกฎเกณฑ์ในการกำหนดลักษณะและขอบเขตของสิทธิเหนือทรัพยากรดังกล่าวผ่านการทำงานของสถาบัน

ดังกล่าวนี้ทำให้มองได้ว่าในบริบทที่กลไกการควบคุมเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรในเมืองเชียงคานไม่สามารถนำมาบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับเรื่องของความเป็นส่วนตัวและส่วนรวม และดังกล่าวนี้นี้ย่อมที่จะเป็นผลสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์ การสร้างความหมาย และการที่พื้นที่อยู่ในฐานะของผู้สร้างความหมาย เหล่านี้เป็นผลสืบเนื่องมาตั้งแต่ในอดีตขณะเดียวกันการต่อรองเชิงอำนาจผ่านการสร้างความหมายก็เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาด้วย

เอกสารอ้างอิง

- Boogaart, Thomas A. (2001). The Power of Place: From Semiotics to Ethnography. **Middle States Geographer**, 34:38-47.
- Duncan, James S. and Duncan, Nancy G. (1998). Ideology and Bliss: Roland Barthes and the Secret Histories of Landscape, in **Postmodernism Critical Concepts**, pp. 45-66. Taylor, Victor E. and Winquist, Charles E. (editor). New York: Routledge.
- Federico Bellentani. (2016). **Landscape as text, in Concepts for Semiotics**, pp. 76-87. University of Tartu Press.
- Jaworski, Adam and Thurlow, Crispin. **Introducing Semiotic Landscapes**. Retrieved 16 August 2018 From https://www.academia.edu/9345007/Introducing_semiotic_landscapes.
- J Flood. (2000). **Defining Urban Areas in Thailand**. THA/Urban Sector Study between the ADB and the Urban Development Coordination Division, NESDB Thailand, Working paper 2.
- Sebeok, Thomas A. (2001). **Signs: An Introduction to Semiotics**, second edition. University of Toronto Press.
- Tucker, Catherine M. (1999). Private Versus Common Property Forests: Forest Conditions and Tenure in a Honduran Community. **Human Ecology**, Vol. 27, No. 2.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร. (2542). **วาทกรรมการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : วิชาษา.
- ณัฐพล ตันมิ่ง. (2551). **ประวัติเมืองเชียงคาน**. เลย: ณัฐพล.
- พรพนา ก้วยเจริญ. (2546). ระบบสิทธิทรัพย์สินส่วนรวม: พลวัตการจัดการทรัพยากรประมงน้ำจืด ในกรณีชุมชนลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง. ใน **พลวัตสิทธิชุมชน: กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา**, 255 - 295. ชลธิรา สัตยวัฒน์นา

- (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- วารินธู พิทักษ์วงศ์วาน. (2557) **ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของเมืองเชียงคานกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์จากที่ดินและน้ำ**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศุลกากร, กรม. (2553). ด้านศุลกากรเชียงคาน. **จุลสารศุลกากร**. ปีที่ 18 ฉบับที่ 11, 14 – 15.
- อภิญา เพื่อฟูสกุล. (2543). “พื้นที่” ในทฤษฎีสังคมศาสตร์. **วารสารทางวิชาการสังคมศาสตร์**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ปีที่ 12 (ฉบับที่ 2), 65-101.
- สุวารี ศรีปุ่น. (2551). การพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวชายแดนลุ่มน้ำเหือง – โขงแก่งคุดคู้ อ.เชียงคาน จ.เลย. **วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่**. ปีที่ 1 (ฉบับที่ 1) กันยายน – ตุลาคม, 16 – 26
- ข้อมูลจากการเก็บความจากการเสวนาความรู้ สุ่มชน เรื่อง เสียง ภาษา การท่องเที่ยวผู้คน และเชียงคานในภาวะการเปลี่ยนแปลง วันเสาร์ที่ 8 กุมภาพันธ์ 2557
- ณ ลานวัฒนธรรม (หน้าวัดท่าคก) อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ราชกิจจานุเบกษา

- เทศบัญญัติเทศบาลตำบลเชียงคาน เรื่อง กำหนดประเภท ลักษณะ แบบ รูปทรง ระยะหรือระดับของอาคาร และบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้ายใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ในท้องที่เทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. (3 พฤษภาคม 2554). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 128 ตอนพิเศษ 51 ง. หน้า 79 - 82.
- พระราชกฤษฎีกา ประกาศแนวทางหลาวแผ่นดิน 89 สาย พ.ศ. 2495 . (20 พฤษภาคม 2495). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 31 หน้า 659 – 676.
- ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544. (27 พฤษภาคม 2544).
- ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 118 ตอนพิเศษ 53 ง. หน้า 6 – 10.

